

Дата: 05.02.2024

Урок № 24

Тема: Формування «театру абсурду» як явища театрального авангарду 1950-1960-х років, його провідні ознаки. Основні поняття літератури постмодернізму.

Матеріали до уроку:

У 1950-ті роки в західноєвропейських театрах з'явилися незвичайні вистави, у яких усе було незрозумілим, нелогічним, дивним, а надто назва — «театр абсурду». Реакція глядачів була різною: одні обурювалися, другі сміялися, треті — захоплювалися. У цих п'єсах не було позитивних героїв; персонажі нерідко втрачали людську гідність, стаючи моральними покручами. Але автори не виявляли свого ставлення до них — ані співчуття, ані обурення. Не пояснювали вони й причин деградації цих людей. Панувала думка, що людина сама винна у своїх негараздах і не варта кращого, якщо не може чи не хоче сама змінюватися на краще. Мистецтво абсурду базувалося на засадах екзистенціалізму, згідно з яким особистість протиставлена суспільству. Окремо наголошувалося на ізольованості людини від світу, її індивідуалізмі й замкнутості; марності активних дій, недосяжності мети й непереможності зла.

Ініціаторами «театру абсурду» були письменники — румун Ежен Йонеско та ірландець Семюел Бекет, які працювали в той період у Франції. Потім до них приєдналися драматурги — французький вірменин А. Адамов, британський єврей Г. Пінтер та інші. Своє визначення абсурду Е. Йонеско дав в есе про Ф. Кафку: «Абсурдне все, що не має мети... Відірвана від свого релігійного і метафізичного коріння, людина почувалася розгубленою, усі її вчинки стали безглуздими, нікчемними, обтяжливими».

У творах абсурдистів панує змішування жанрів та видів мистецтва. Популярними стають трагікомедія, трагіфарс, псевдодрама, комічна мелодрама з використанням пантоміми, хору, циркових елементів, мюзик-холу, кіно, при цьому подієвість зведено до абсолютного мінімуму. Явний, на перший погляд, абсурд мав глибинний підтекст, зосереджуючи увагу на проблемах сенсу буття (як зберегти в собі людину, індивідуальність; де слід шукати причини людських вад, зла, масового безумства); здатності людини протистояти злу. Наприкінці 1960-х років «театр абсурду» з його оригінальною, гротескно-загостреною критикою міщанства, автоматизму, пристосуванства, егоїзму й індивідуалізму здобув міжнародне визнання.

Провідні тенденції в драматургії другої половини ХХ століття

Значним явищем театрального авангарду другої половини ХХ ст. є «театр абсурду». Для драматургії цього напрямку характерні відсутність місця й часу

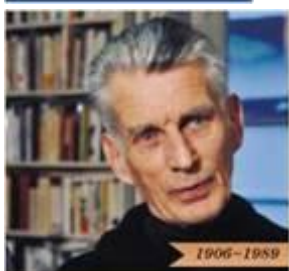
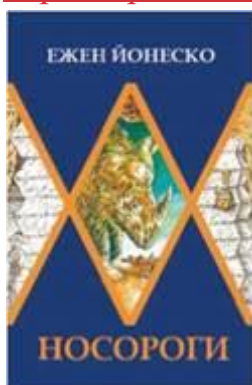
дії, руйнування сюжету й композиції, ірраціоналізм, парадоксальні колізії, поєднання трагічного й комічного.

В есе про Ф. Кафку Е. Йонеско так визначив абсурд: «Абсурдне все, що не має мети... Відірвана від свого релігійного й метафізичного коріння, людина почувалася розгубленою, усі її вчинки стали безглуздими, нікчемними, обтяжливими».

Ежен Йонеско

Румунський і французький письменник, драматург, член Французької академії. Йонеско вдало втілював у мистецтві повсякденне, підносячи його до рівня загальнолюдського й вічного водночас та окарікатурюючи, витягуючи епізоди з довгого ланцюга своїх і чужих внутрішніх переживань та перетворюючи їх на трагікомедію.

Семюел Бекет

Ірландський англо- та франкомовний письменник, поет, перекладач, драматург. Набув популярності після постановки Роже Бленом 1953 р. «Чекаючи на Годо». Лауреат Нобелівської премії в галузі літератури (1969), один із найбільш досліджуваних сучасних драматургів.

Пам'ятна монета на честь століття С. Бекета

У своїх творах абсурдисти змішували фантастику й реальність, різні жанри й види мистецтва — трагікомедію, трагіфарс, псевдодраму, комічну мелодраму; пантоміму, хор, цирк, мюзикл, кіно, а подієвість звели до абсолютного мінімуму.

У підтексті видимого абсурду приховані важливі філософські проблеми:

- сенсу буття (як зберегти в собі людину, індивідуальність);
- здатність людини протистояти злу;
- причини людських вад, зла, масового безумства.

Наприкінці 1960-х рр. «театр абсурду» з його вболіванням за долю людини та її духовне здоров'я, з оригінальною та гротескно-загостреною критикою міщанства й автоматизму, пристосуванства й егоїзму здобув міжнародне визнання.

Спільне та відмінне у творчості драматургів «театру абсурду»

Ф. Дюрренматт	М. Фріш	Е. Йонеско	С. Бекет
Спільне			
Жанрові новації (драма-притча, трагікомедія та ін.). Важливе значення іронії, гротеску у творах. Філософія екзистенціалізму			
Особливості			
<ul style="list-style-type: none"> • Настрої кризи та катастрофи; • проблеми провини, відповідальності, справедливості; • критика стереотипів суспільної свідомості; • утвердження цінності людського життя; 	<ul style="list-style-type: none"> • Прагнення відтворити потік свідомості, найдрібніші порухи душі людини; • гра з реальністю (стрибки в минуле й майбутнє, спогади, сні фантазії); • зображення складних 	<ul style="list-style-type: none"> • Переплетення реалістичного із фантастичним; • постановка питань про сенс життя, відчуження розлад між людьми, йзнеособлення людини; • підтримання жанру притчі; 	<ul style="list-style-type: none"> • Песимізм, але й гуманізм, співчуття до людини, бачення в ній індивідуальності, особистості; • безподієвість, неконкретність, невизначеність щодо героїв, відсутність указівок про час і місце;

<ul style="list-style-type: none"> широке використання пародії, парадоксу (поєднання трагічного комічного, прямого й символічного) 	<ul style="list-style-type: none"> конфліктів життя й можливості (або неможливості) їхнього розв'язання; міркування про долю, фатум, випадок, нереалізовані можливості, тугу героїв за справжнім (на їхню думку) життям 	<ul style="list-style-type: none"> гра зі словом (використання гротеску, балаганної мови) 	<ul style="list-style-type: none"> іронія, монологічність і шаблонність мови
---	---	--	---

Постмодернізм — світоглядно-мистецький напрям, якому в останні десятиліття ХХ століття поступився місцем модернізм. Цей напрям — продукт постіндустріальної доби, доби розпаду цілісного погляду на світ, руйнування світоглядно-філософських, економічних, політичних систем.

Найвизначніші ознаки постмодернізму

Ознаки	Характеристика
Гра з «чужими» текстами	Використання текстів, створених іншими митцями
Прийом естетичної гри	Дає змогу переграти певні ситуації, переосмислити дійсність
«Подрібнення» сюжету на велику кількість мікросюжетів	Дає змогу показати дисгармонію існування людини
Поєднання комічного й фантастичного	Пародія, гротеск, іронія допомагають зрозуміти логіку абсурду, протиставити соціальному хаосу сміх життя
Пародіювання елементів масової літератури — детективних та історичних сюжетів, трилерів	Іронічно викриває кліше масової свідомості
Розуміння тексту як світу	Зумовлює численні ремінісценції, підкреслену цитатність, які допомагають віднайти втрачений зв'язок між думками, подіями
Форма та прийоми вираження	Маргінальна особистість у кризовому стані; інтертекстуальність, еkleктизм, іронія, відстороненість

Основні поняття літератури постмодернізму

Постмодерністи розглядають світ тільки крізь призму його досягнення словом, думкою, тому уподібнюють самосвідомість особистості певній сумі текстів. У результаті весь світ вони сприймають як нескінченний текст. Звідси виникає термін інтертекстуальність, що є ще однією ознакою постмодернізму. Інтертекстуальність — це відтворення в літературному творі конкретних літературних явищ інших творів, більш ранніх, через цитування, алюзії, ремінісценції, пародіювання; явне наслідування чужих стильових властивостей і норм (окремих письменників, літературних шкіл і напрямів), усі різновиди стилізації.

Сучасна література

Літературний процес другої половини ХХ ст. позначений передусім переходом від модернізму до постмодернізму, а також потужним розвитком інтелектуальної тенденції, наукової фантастики, магічного реалізму, авангардистських явищ тощо.

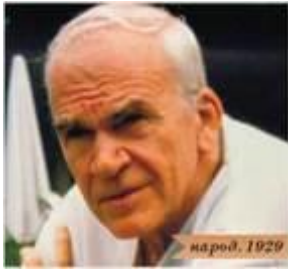
Джон Роберт Фаулз

Англійський романіст, письменник, есеїст. Один із найвідоміших письменників-постмодерністів. Його найкращі твори — «Колекціонер» (1963), «Жінка французького лейтенанта» (1969).

Італо Кальвіно

Італійський письменник, публіцист і журналіст, почесний член Американської академії мистецтв і літератури, лауреат Австрійської державної премії з європейської літератури (1976).

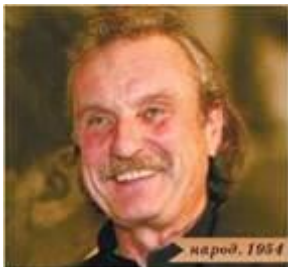
Мілан Кундера

Усесвітньо відомий чесько-французький поет, прозаїк, драматург; творець незалежного, суперечливого світу прози, яку критики постійно аналізують із філософських позицій.

Пітер Акройд

Британський письменник, поет і літературний критик. До його найкращих творів належать: «Мільтон в Америці» (1996), «Повість про Платона» (1999), «Падіння Трої» (2006), «Журнал Віктора Франкенштейна» (2008).

Крістоф Рансмайр

Австрійський письменник. У його романах тонко викладені й додатково загострені естетичні, історичні, філософські та політичні кризи постмодерної доби. «Останній світ» (1988) — роман, який зажив найбільшої слави для автора.

Джуліан Патрік Барнс

Англійський письменник, який 2011 р. здобув Букерівську премію за роман «Відчуття закінчення». Три його попередні книги також було

номіновано на цю премію: «Папуга Флобера» (1984), «Англія, Англія» (1998), «Артур та Джордж» (2005).

Провідними ознаками постмодерністської літератури є іронія, цитатне мислення, інтертекстуальність, пастіш, колаж, принцип гри. Французький семіотик Ролан Варт писав: «Кожний текст є інтертекстом; інші тексти присутні в ньому на різних рівнях у більш або менш упізнаваних формах: тексти попередньої культури й тексти оточуючої культури. Кожний текст є новою тканиною, зітканою зі старих цитат». Інтертекст у мистецтві постмодернізму є основним засобом побудови тексту.

Хуліо Флоренсіо Кортасар

Аргентинський прозаїк та поет, представник магічного реалізму, визнаний майстер новели, автор збірок «Життя хронопів і фамів» (1962), «Всі вогні — вогонь» (1966), «Той, хто тут бродить» (1977), «Дехто Лукас» (1979), «Ми так любимо Гленду» (1980), «Поза часом» (1982). Його оповідання — розгорнені метафори, позначені концентрованою атмосферою розповіді, напруженою пульсацією внутрішнього ритму, відшліфованістю словесного матеріалу.

Володимир Володимирович Набоков

Російський та американський письменник. Твори Набокова характеризуються складною літературною технікою, глибоким аналізом емоційного стану персонажів у поєднанні з непередбачуваним, деколи майже трилерним сюжетом. Найвідоміші твори митця — романи «Захист Лужина» (1929—1930), «Запрошення на страту» (1935—1936), «Дар» (1935—1937).

Хорхе Луїс Борхес

Аргентинський прозаїк, поет і публіцист. Борхеса визнано одним із найвидатніших письменників ХХ ст. У фантастичних за сюжетами новелах, вигадках-притчах (збірки «Вигадані історії» (1944), «Алеф» (1949)) митець створив свій світ знань/лабіринту/загадок, у якому читач є водночас співавтором та співзагадником. Активно використовуючи метафорику дзеркала та сну, Борхес збудував світи-намистини, нанизані на єдину нитку.

Умберто Еко

Італійський письменник, філософ, лінгвіст, літературний критик, кавалер французького ордена Почесного легіону (2003). До його найкращих творів належать: «Ім'я троянди» (1980), «Маятник Фуко» (1988).

Милорад Павич

Сербський поет, прозаїк, літературознавець, перекладач, фахівець із історії сербської літератури XVII—XVIII ст., сербського бароко й поезії символізму, один із найяскравіших представників постмодернізму й магічного реалізму ХХ ст. Його роман «Хозарський словник» (1984) здобув авторові всесвітню славу.

Томас Раглз Пінчон

Американський письменник, відомий складними прозовими творами, представник постмодернізму. Після виходу друком кількох його оповідань у 1950-1960-ті рр. Пінчон почав писати романи, завдяки яким зажив слави. Твори митця насичені багатьма стилями й різноманітною тематикою, включно з мотивами з історії, природничих наук і математики.

Постмодерністське мистецтво: елітарна й масова культура

Елітарна культура — культура, що ґрунтується на існуванні специфічних форм мистецтва, зрозумілих лише невеликій групі людей із досить високим інтелектуальним рівнем (так званий феномен твору для філологів), відповідними духовними запитами, особливою художньою сприйнятливістю. Такі твори потребують активного, високоосвіченого читача, який би долучався до співтворчості.

Масова культура (або: маскульт, маскультура, поп-культура, популярна культура) — культура, популярна серед широких верств населення в конкретному суспільстві та переважно комерційно успішна. Це розважальна й дидактична белетристика, твори для спрощеного, комфортного читання. Типові ознаки — пригодницький або вульгаризований романтичний сюжет, який має зовнішню напружену динаміку та зазвичай щасливий фінал.

До декларованих масовою культурою цінностей належать комфортне, зручне життя, соціальна стабільність та особистий успіх. Масова культура шанує тривіальність, сентиментальність, швидкі й фальшиві приємності, культивує тілесні насолоди — ненажерливість та розпусту, користолюбство й пиху.

Відомий американський комп'ютерний учений Р. Б. Фіндлер назвав постмодерністського митця подвійним агентом: у масовій культурі він представляв елітарну, а в елітарній — масову.

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту

y.levchuk2976@gmail.com

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку